

O‘ZBEK TILI VA INGLIZ TILI GRAMMATIKASI O‘RTASIDA
TAQQOSLASH

Taqrizchi:

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Xorijiy til va adabiyot quyi kurslar kafedrasi mudiri (Phd)

M.S.Sobirjonova

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Filologiya va tillarni o‘qitish: Ingliz tili

1-kurs talabasi: Mengqobilova Sabrina

sabrinamengqobiliva7@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek tili va ingliz tili grammatik tizimlari qiyosiy tipologik yondashuv asosida chuqurlashtirilgan holda tahlil qilinadi. Tadqiqotda har ikki tilning morfologik va sintaktik xususiyatlari, xususan fe‘l tizimi, zamon va mayl kategoriyalari, so‘z tartibi, kelishiklar va artikllar masalasi aniq misollar asosida yoritiladi. Maqolaning asosiy maqsadi ikki til grammatik tizimidagi farqlar va o‘xshashliklarni aniqlash hamda ushbu farqlarning til o‘rganish va tarjima jarayonida yuzaga keladigan grammatik interferensiyaga ta‘sirini ko‘rsatishdan iborat. Tadqiqot natijalari bakalavr bosqichida chet tillarni o‘qitish metodikasini takomillashtirish, talabalar tomonidan yo‘l qo‘yiladigan tipik grammatik xatolarni kamaytirish va lingvistik kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: o‘zbek tili, ingliz tili, qiyosiy tahlil, grammatika, morfologiya, sintaksis, fe‘l zamonlari, artikllar, grammatik interferensiya.

Kirish

Til inson tafakkuri va jamiyat madaniyatining ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, u ijtimoiy munosabatlarda, ilm-fan va ta'lim jarayonida muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Har bir til o'zining tarixiy rivoji davomida barqaror grammatik tizimni shakllantirgan bo'lib, ushbu tizim fikrni aniq va mantiqan izchil ifodalash imkonini beradi. Zamonaviy tilshunoslik fanida tillarni qiyosiy o'rganish alohida metodologik ahamiyatga ega, chunki bu yondashuv til tizimlarining umumiy qonuniyatlari bilan bir qatorda ularning o'ziga xos jihatlari aniqlashga xizmat qiladi.

Globallashuv jarayonlarining kuchayishi va ingliz tilining xalqaro muloqot tili sifatida keng qo'llanilishi o'zbek tili bilan ingliz tili grammatik tizimlarini qiyosiy tahlil qilish zaruratini kuchaytirmoqda. O'zbek tilida so'zlashuvchi talabalar ingliz tilini o'rganish jarayonida ko'pincha ona tilining grammatik qoidalarini bevosita ko'chirishga moyil bo'ladilar. Bu esa grammatik interferensiya hodisasini yuzaga keltirib, nutq va tarjima jarayonida xatolarga olib keladi.

Mazkur maqolaning ilmiy yangiligi shundaki, unda o'zbek va ingliz tillari grammatik tizimidagi farqlar aniq lingvistik misollar orqali yoritilib, aynan bakalavr talabari faoliyatida eng ko'p uchraydigan grammatik xatolar bilan bog'liq holda tahlil qilinadi. Tadqiqotda muallifning tahliliy yondashuvi ustuvor bo'lib, nazariy qoidalar amaliy misollar bilan asoslanadi.

Asosiy qism

O'zbek tilining grammatik tizimi

O'zbek tili turkiy tillar oilasiga mansub bo'lib, grammatik jihatdan agglutinativ til hisoblanadi. Agglutinativ tillarda grammatik ma'nolar so'z negiziga ketma-ket ulanadigan qo'shimchalar orqali ifodalanadi va har bir

qo‘shimcha mustaqil grammatik vazifani bajaradi. Masalan, kel-di-m shaklida harakatning zamoni, shaxsi va soni aniq qo‘shimchalar orqali ifodalangan

Fe‘l so‘z turkumi o‘zbek tilining markaziy grammatik kategoriyalaridan biri bo‘lib, zamon, shaxs, son, mayl va nisbat kategoriyalarini o‘z ichiga oladi. Masalan, o‘qi-yap-man fe‘li orqali harakatning hozirgi davom zamonda, birinchi shaxs tomonidan bajarilayotgani aniq ko‘rinadi. Ushbu xususiyat o‘zbek tilida fikrni kontekstga tayanmasdan ham aniq ifodalash imkonini beradi.

O‘zbek tilida kelishiklar tizimi grammatik munosabatlarni belgilovchi muhim vosita hisoblanadi. Masalan, kitobni o‘qidim va kitobda yozilgan birikmalarida tushum va o‘rin-payt kelishiklari gap bo‘laklari o‘rtasidagi munosabatni aniqlaydi. Shu sababli o‘zbek tilida so‘z tartibi nisbatan erkin bo‘lib, gap bo‘laklarining joylashuvi nutqning kommunikativ maqsadiga qarab o‘zgarishi mumkin.

Ingliz tilining grammatik tizimi

Ingliz tili german tillari oilasiga mansub bo‘lib, grammatik jihatdan analitik tuzilishga ega. Ingliz tilida grammatik munosabatlar asosan yordamchi fe‘llar, predloglar, artikllar va qat‘iy so‘z tartibi orqali ifodalanadi. Masalan, I am reading a book gapida harakatning hozirgi davom zamonda ekanligi yordamchi fe‘l va fe‘l shakli orqali ifodalanadi.

Ingliz tilining fe‘l zamonlari tizimi murakkabligi bilan ajralib turadi. Masalan, I have written the letter jumlasida harakatning tugallanganligi va natijasi ta‘kidlanadi, I was writing the letter jumlasida esa harakatning davomiyligi ifodalanadi. O‘zbek tilida ushbu farqlar ko‘pincha kontekst orqali anglashiladi, bu esa tarjima jarayonida xatolarga sabab bo‘lishi mumkin.

Ingliz tiliga xos bo‘lgan artikllar tizimi ham grammatik interferensiyaning asosiy manbalaridan biridir. Masalan, a book va the book birikmalaridagi ma‘no farqi o‘zbek tilida bevosita grammatik vosita bilan ifodalanmaydi. Shu sababli

o‘zbek talabalari artikllarni tushirib qoldirish yoki noto‘g‘ri qo‘llashga moyil bo‘ladilar.

O‘zbek va ingliz tillari grammatik tizimlarining qiyosiy tahlili

O‘zbek va ingliz tillarini qiyosiy tahlil qilishda so‘z tartibi muhim ahamiyatga ega. O‘zbek tilida Men kitobni o‘qidim va Kitobni men o‘qidim gaplari grammatik jihatdan to‘g‘ri bo‘lsa, ingliz tilida I read the book gapida so‘z tartibini o‘zgartirish grammatik xatoga olib keladi.

Fe‘l zamonlari nuqtai nazaridan ham ikki til o‘rtasida sezilarli farqlar mavjud. O‘zbek tilida zamon shakllari kamroq bo‘lsa-da, ingliz tilida har bir zamon aniq grammatik shakl orqali ifodalanadi. Natijada o‘zbek tilida so‘zlashuvchi talabalar ingliz tilida zamon tanlashda qiyinchiliklarga duch keladilar.

Mazkur farqlarni chuqur tahlil qilish grammatik interferensiyani kamaytirish, tarjima sifatini oshirish va nutq madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa

O‘zbek va ingliz tillari grammatik tizimlarining qiyosiy tahlili shuni ko‘rsatadiki, har ikki tilning morfologik va sintaktik tuzilishi o‘ziga xos xususiyatlarga ega. O‘zbek tili agglutinativ tabiati, rivojlangan kelishiklar tizimi va erkin so‘z tartibi bilan ajralib tursa, ingliz tili analitik tuzilishi, qat‘iy so‘z tartibi va artikllar tizimi bilan tavsiflanadi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, quyidagi ilmiy xulosalarni chiqarish mumkin: birinchidan, grammatik farqlar til o‘rganish jarayonida asosiy qiyinchilik manbai hisoblanadi; ikkinchidan, qiyosiy yondashuv bu qiyinchiliklarni kamaytirishda samarali vosita bo‘la oladi; uchinchidan, aniq misollar asosida o‘rgatish talabalarning grammatik kompetensiyasini sezilarli darajada oshiradi.

Ushbu maqolada keltirilgan xulosalar bakalavr bosqichida o‘zbek va ingliz tillarini o‘rganishda ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge University Press.
2. Comrie, B. Language Universals and Linguistic Typology. University of Chicago Press.
3. Abdurahmonov, G‘. O‘zbek tili grammatikasi. Toshkent.
4. Hooper, J. An Introduction to Linguistic Analysis. Oxford University Press.
5. O‘.H.Mavlonova, D.Sh.Sharipova, A.I.Jalolova. GRAMMAR AND TRAINING. EXERCISES FOR BEGINNERS

